

SOHAVIY TARJIMA TURLARI

Nabijonova Dilnavoz Nodirjonovna

O‘zDJTU 1-bosqich talabasi

nabijonovadilnavoz2@gmail.com

Bakirova Xilolaxon Botiraliyevna

Ilmiy rahbar, UzDJTU katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola sohaviy tarjima va uning turlari va hozirgi zamonaaviy ahamiyati haqida yoritilgan. Maqolada sohaviy tarjima matnlarini to‘g‘ri tarjima qilish ba‘zi misollar orqali ko‘rsatilgan. Tarjima qilish jarayonida zamonaaviy texnikalar va yangi tarjima turlari nima ekanligini bilish mumkin.

Kalit so‘zlar: tarjima, sohaviy tarjima, adabiy tarjima, texnik tarjima, huquqiy tarjima, tibbiy tarjima, audiovizual tarjima, reklama va marketing tarjimasi, o‘quv va ilmiy tarjima, jurnalistik tarjima, madaniy tarjima.

Adabiy tarjima

Adabiy tarjima badiiy asarlar (romanlar, hikoyalar, she‘rlar, pyesalar)ni boshqa tillarga o‘tkazish bilan bog‘liq. Bu tarjimaning maqsadi asarning ruhiy va estetik jihatlarni yangi tilda saqlashdir. Tarjimon matnning hissiy mazmuni, obrazlar tizimi va til ohangini yetkazishga harakat qiladi. Adabiy tarjima so‘zma-so‘z tarjimaga nisbatan ijodkorlikni talab qiladi, chunki matnning san‘at va hissiy jihatlari asosiy e‘tiborda bo‘ladi [4].

- Roman va hikoyalar tarjimasi
- She‘r va pyesalar tarjimasi
- Folklor va ertaklar tarjimasi

Masalan: Tarjimon Sojida Samandarova Tomas Harrisning “Qo‘zichoqlar sukunati” (Mazkur roman hozirgacha dunyo bo‘ylab 10 million nusxa sotilgan best-seller hisoblanadi) asarini barchaga birdek yoqadigan tarzda kitobxonga asl ma‘noni yo‘qotmagan holda yetkazgan. O‘quvchi bu asarni o‘qir ekan yozuvchi nima haqida qalam tebratgan, aslida bu roman orqali u insoniyatga nimani ochiqlab bergan kabi savollarga oson javob topish mumkin. Bu esa tarjimonning tajribasi hamda mahoratiga bog‘liq jarayon.

Texnik tarjima

Texnik tarjima texnik hujjatlar, qo‘llanmalar, texnologik tavsiflar va ilmiy-texnik matnlarni boshqa tillarga o‘tkazish bilan shug‘ullanadi. Bu turdagi tarjima aniqlik va texnik terminologiyani to‘g‘ri qo‘llashni talab qiladi. Tarjimon sohada bilimga ega bo‘lishi kerak, chunki bu yerda aniq terminlar va tushunchalarni to‘g‘ri tarjima qilish muhim [4]:

- Texnik qo‘llanmalar
- Mashina va uskunalar tavsiflari
- Texnologik jarayonlar hujjatlari

Masalan: Pyankova T. M. “ABC ilmiy va texnik adabiyotlarning tarjimoni” (1994 yil) kitobi ham texnik tarjima asar. Bunda yozuvchi ilmiy yoki texnik asarlarda uchraydigan so‘zlarni tarjima qilgan yoki ularga tasnif bergan.

Huquqiy tarjima

Huquqiy tarjima huquqiy hujjatlar, qonunlar, shartnomalar va boshqa yuridik matnlarni tarjima qilishni o‘z ichiga oladi. Bu tarjima turi huquqiy terminologiya va qonunchilik tizimlarini chuqur tushunishni talab qiladi. Har bir mamlakatda yuridik tushunchalar farq qilishi mumkin, shuning uchun tarjimon ularni to‘g‘ri ifoda etishi va huquqiy tafovutlarni e‘tiborga olishi kerak [4]:

- Shartnomalar va kelishuvlar
- Qonunlar va nizomlar
- Sud qarorlari va hujjatlar

Masalan:

1-modda.

O‘zbekiston — boshqaruvning respublika shakliga ega bo‘lgan suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat.

Davlatning “O‘zbekiston Respublikasi” va “O‘zbekiston” degan nomlari bir ma‘noni anglatadi.

Translation:

Article 1.

Uzbekistan is a sovereign, democratic, legal, social and secular state with a republican form of government.

The names of the state "Republic of Uzbekistan" and "Uzbekistan" mean the same thing. (translated by author)

Tibbiy tarjima

Tibbiy tarjima tibbiyotga oid hujjatlar, ilmiy tadqiqotlar, kasallik tarixlari va dori-darmon tavsiflarini tarjima qilish bilan bog‘liq. Bu turdagi tarjima aniqlik va maxsus terminologiyani to‘g‘ri qo‘llashni talab qiladi, chunki noto‘g‘ri tarjima bemorning hayotiga ta‘sir qilishi mumkin [4]:

- Tibbiy hujjatlar va hisobotlar
- Kasallik tarixi va davolash protokollari
- Farmatsevtika tavsiflari va yo‘riqnomalari

Masalan: Terminologia Anatomica (Xalqaro Anatomik Terminologiya Nashriyot „Tibbiyot“ nashriyoti (Tatariston), 2003 yil) asarida esa anatomiyaga oid so‘zlar va ularning ma‘nolarini topish mumkin.

Audiovizual tarjima

Audiovizual tarjima kino, seriallar, hujjatli filmlar va boshqa videokontentni subtitr, dublyaj yoki ovozli tarjima qilishni o‘z ichiga oladi. Bu tarjima turi madaniy moslashuv va hissiy yetkazishning o‘ziga xos yondashuvini talab qiladi, chunki audiovizual kontentda nafaqat so‘zlar, balki obrazlar va ohanglar ham muhim o‘rin tutadi [4]:

- Kino va seriallar subtitrlari
- Dublyaj va sinxron tarjima
- Videomateriallar uchun voice-over tarjimalar

Masalan: Bir qator chet el filmlari jumladan, “Qahramonlar”, “Sokin hudud”, “Forsaj” kabi jahon filmlarini o‘zbek tilidagi dublyaji va tarjimasini ham audiovizual tarjima hisoblanadi.

Reklama va marketing tarjimasi

Reklama va marketing tarjimasi mahsulotlar va xizmatlarni reklama qilish uchun ishlab chiqilgan kontentni boshqa tillarga o‘tkazish bilan bog‘liq. Bunday tarjimada sohaviy tarjimon madaniy jihatlarni hisobga olishi, reklama xabarini moslashtirishi va mahsulotning yangi auditoriyaga ta’sirini oshirishi kerak. Bu turdagi tarjima brendning xabarini saqlab qolish, ammo uni yangi madaniyatga moslashtirish zarur bo‘lgan vaziyatlarda qo‘llaniladi [4]:

- Reklama matnlari
- Marketing kampaniyalari
- Veb-saytlar va broshyura kontentlari

Masalan: Xorijiy mamlakatlarda ishlab chiqariladigan mahsulotlar reklamalarini televideniya uchun tarjima qilish sohaviy tarjimaning bir turidir. Misol uchun, “Coca Cola” ichimligi asli Amerika mahsuloti hisoblanadi va bu mahsulotni ommalashtirish maqsadida uning reklamalarini mualliflik huquqi asosida turli tillarga tarjima qilinadi.

O‘quv va ilmiy tarjima

Ilmiy va akademik tarjima o‘quv materiallari, ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar va tadqiqot natijalarini tarjima qilishni o‘z ichiga oladi. Bu tarjima turi ilmiy tushunchalar va atamalarni aniq ifodalashni talab qiladi. Bu yerda sohaviy tarjimon nafaqat ilmiy terminologiyani bilishi, balki ilmiy uslubni ham to‘g‘ri ifoda etishi kerak [4]:

- Ilmiy maqolalar
- Akademik darsliklar
- Tadqiqot hisobotlari va tezislar

Masalan; O‘zbekiston Respublikasi davlat bojxona qo‘mitasi, Bojxona instituti G.A.Asilovning “Ilmiy tadqiqot faoliyati asoslari” uslubiy qo‘llanmasi bu tur tarjimalarga yaqqol misol bo‘la oladi.

Jurnalistik tarjima

Jurnalistik tarjima yangiliklar, maqolalar va tahririy kontentni boshqa tillarga tarjima qilish bilan shug‘ullanadi. Bu turdagi tarjima o‘quvchilarga qiziqarli va tushunarli tarzda ma’lumot yetkazishni maqsad qilgani uchun, nafaqat so‘zma-so‘z tarjima, balki tilni qiziqarli va mos ifodalash zarur bo‘ladi. Jurnalistik matnlar tezkor va aniq bo‘lishi kerak [4]:

- Xalqaro yangiliklar
- Ommaviy axborot vositalari maqolalari
- Intervyu va reportajlar tarjimasi

Masalan: BBC News Uzbek sayti orqali butun jahon hamda O‘zbekistondagi so‘nggi yangiliklardan bohabar bo‘lishimiz mumkin.

Madaniy tarjima

Madaniy tarjima san’at asarlari, madaniy tadbirlar va an’analarga oid matnlarni boshqa tillarga tarjima qilishda qo‘llaniladi. Bu yerda asosiy maqsad madaniyatning o‘ziga xos jihatlarni saqlab qolgan holda boshqa madaniyat vakillariga tushunarli tarzda yetkazishdir. Sohaviy tarjimon madaniy tafovutlarni hisobga olishi va ularni yangi auditoriyaga moslashtirishi zarur [4]:

- Madaniy tadbirlar uchun tarjima

- San’at asarlari va ko‘rgazma tavsiflari
- Madaniyatga oid maqolalar

Masalan: ”Italiyaning “GAZZETTA DELL’YEMILIA ROMAGNA” onlayn gazetasida Milliy rassomlik va dizayn instituti rektori, professor Nodirbek Sayfulayevning “Moda va dizayn sohasidagi o‘zbek xalqining madaniyati va an’analari” nomli maqolasi e’lon qilindi”- deb xabar beradi “Yangi O‘zbekiston” sayti.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, sohaviy tarjima turlari turli xil o‘rganish uslublari va maqsadlariga mos keladigan turli xil yondashuvlar, strategiyalar va texnikalarni o‘z ichiga oladi. Tilni samarali o‘rgatish uchun kommunikativ tamoyillar, vazifalarga asoslangan faoliyat, kontent integratsiyasi, kinestetik ta’lim va texnologiya takomillashtirilgan amaliyotlarni o‘zida mujassam etgan an’anaviy va innovatsion usullar muvozanatini ta’minlash kerak. Til o‘rgatishda ko‘p qirrali yondashuvni qo‘llash orqali o‘qituvchilar o‘quvchilarda til bilimini, madaniy ongini va chet tillarini umrbod qadrlashni rivojlantirishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati:

1. P.Newmark “A Textbook of Translation”. Prentice Hall, 1988. (45-53 pages).
2. V.Lawrence. “The Translator's Invisibility: A History of Translation”. Routledge, 1995.(40-42 pages).
3. M.Jeremy. “Introducing Translation Studies: Theories and Applications”. Routledge, 2016. (Chapter 1).
4. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi davlat ilmiy nashriyoti (2000-2005)
5. Pyankova T. M. “ABC ilmiy va texnik adabiyotlarning tarjimoni” (1994 yil)
6. Terminologia Anatomica (Xalqaro Anatomik Terminologiya Nashriyot „Tibbiyot“ nashriyoti (Tatariston), 2003 yil)
7. O‘zbekiston Respublikasi davlat bojxona qo‘mitasi, Bojxona instituti G.A.Asilovning “Ilmiy tadqiqot faoliyati asoslari” uslubiy qo‘llanmasi
- 8.BBC news Uzbek veb-sayti